

Marek Wasilewicz<http://orcid.org/0000-0003-3289-2472>

Uniwersytet Jagielloński

marek.wasilewicz@uj.edu.pl

DOI: 10.35765/pk.2023.430401.13

Dobra kolegiaty Świętego Floriana jako uposażenie Wydziału Teologicznego na przełomie XV i XVI w.

STRESZCZENIE

Autor przedstawia analizę dóbr kolegiaty św. Floriana w Krakowie w kontekście uposażenia Wydziału Teologicznego na przełomie XV i XVI w. Stalle w kolegiacie św. Floriana otrzymywali m.in. wybitni uczeni związani z Uniwersytetem Krakowskim¹. Problemy związane z podstawami materialnymi wszechnicy krakowskiej były nieodłącznym towarzyszem historii uniwersytetu. Choćby spór o jej początki dotyczy w dużej mierze kwestii finansowych. Celem autora było przedstawienie uposażenia na przełomie XV i XVI stulecia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Krakowskiego – najbardziej prestiżowego spośród wydziałów uniwersyteckich, do którego przynależność traktowana była jako zwieńczenie doskonałej kariery uczonego. Dzięki analizie zachowanych materiałów źródłowych, w tym sporadycznie wykorzystywanych materiałów rękopiśmiennych – rachunków, autor przedstawia szkielet dochodowości, określając realny dochód na 479 grzywien i 4 grosze, opierając się na konkretnych składowych majątku, tj. wpływach z dziesięcin etc. Ponadto autor zarysowuje dalsze problemy badawcze dotyczące badań nad budżetem związane z dziesięcinami oraz pozostałymi składowymi majątku kapituły kolegiackiej św. Floriana. Wynikiem pracy jest przedstawienie atrakcyjności materialnej dla beneficjentów z Wydziału Teologicznego na tle beneficjentów innych małopolskich kapituł w omawianym okresie.

SŁOWA KLUCZE: Kościół XV/XVI w., Uniwersytet Jagielloński XV/XVI w., kościół – kolegiata św. Floriana w Krakowie, Wydział Teologiczny, skarbowość Uniwersytetu Krakowskiego XV/XVI w.

1 Szerzej o tych kwestiach: Wasilewicz, 2015, s. 36–47.

ABSTRACT

The Estate of the Collegiate Church of Saint Florian as a Financial Asset of the Faculty of Theology at the Turn of the 15th and 16th Centuries

The author provides an analysis of the property of the collegiate church of St. Florian in Krakow as an asset the Faculty of Theology in the late fifteenth and early sixteenth centuries. The choir-stalls in the collegiate church of St. Florian were given, for example, to prominent scholars associated with the University of Krakow.² Problems related to the material foundations of the Krakow university were an inseparable part of the university's history. For example, the dispute over its origins largely concerns financial issues. The author's goal is to describe the possessions of the Faculty of Theology of the University of Krakow in the late fifteenth and early sixteenth centuries. It was the most prestigious of the university faculties, and membership in it was regarded as the crowning achievement of an outstanding scholar's career. Through an analysis of surviving source materials, including sporadically used hand-written sources, such as bills and receipts, the author provides a sketch of the Faculty's profitability and determines its real income at 479 grzywnas and 4 groszes based on specific assets, i.e. income from tithes, etc. In addition, the author outlines further research problems concerning budget studies associated with tithes and other assets of the St. Florian collegiate chapter. The outcome of the study is a depiction of the material attractiveness for beneficiaries from the Theological Faculty, compared to the beneficiaries of other Lesser Poland chapters during the period in question.

KEYWORDS: church 15th/16th century, Jagiellonian University 15th/16th century, church collegiate chapter of St. Florian in Krakow, Faculty of Theology, treasury of University of Krakow 15th/16th century

Zainteresowanie studiami nad historią uniwersytetu, w tym nad korporacją prałatów i kanoników zrzeszonych w kolegiacie św. Floriana, wynika z faktu, iż zagadnienie kapituł – szczególnie ich gospodarczy wymiar funkcjonowania – nie budzi należytej uwagi historyków. Omawiając dzieje kapituł, czasem zwracano uwagę na kwestie gospodarcze, jednak był to tylko jeden z poruszanych tematów. Obecnie najważniejszą i najpełniejszą pracą poświęconą zagadnieniom gospodarczym jest książka M.D. Kowalskiego *Uposażenie krakowskiej kapituły katedralnej w średniowieczu*, Kraków 2000. Prace tego typu mogą pomóc w odtworzeniu rzeczywistości średniowiecznej, pozwalają również na przybliżenie niezwykle interesujących, a często pomijanych ekonomicznych aspektów

2 More on these issues: Wasilewicz, 2015, pp. 36–47.

funkcjonowania tego typu instytucji. Oczywiście kwestia precedencji kapituł diecezji krakowskich i poszczególnych w nich godności jest znana dzięki *Liber beneficiorum*. Biorąc pod uwagę, iż z daną godnością nie tylko wiązało się zaplecze finansowe, lecz często też był to kolejny krok w karierze prowadzący do znamienitszych godności, należy z całą stanowczością podkreślić, iż względy finansowe – atrakcyjność finansowa – danej prebendy były istotne.

W średniowiecznej Europie dominowały dwa typy organizacji uniwersytetu – oparty na modelu uniwersytetu w Paryżu lub w Bolonii. Jedną z istotnych różnic pomiędzy nimi było podejście do kwestii pobierania opłaty za udzielanie wiedzy. W pewnym sensie problem „sprzedawania wiedzy” został poruszony już w dekretach soborów laterańskich (III i IV). Generalną zasadą, której przestrzegano, było utrzymywanie beneficjów dla nauczających przy katedrach biskupich. Dało to początek lektoratom z zakresu prawa kanonicznego i teologii – skierowanym do duchownych. Uniwersytety XIII-wieczne przejęły zasadę darmowego udzielania wiedzy (Baron i Pietras, 2004)³.

Wspomniane odmienne podejście do kwestii organizacji gospodarczej wynikało z różnych modeli finansowania. Uniwersytet paryski funkcjonował na podstawie beneficjów kościelnych, fundacji prywatnych i opłat pobieranych od studentów, zaś korporacyjny model boloński finansowali pobierający naukę, którzy angażowali profesorów na poszczególne katedry. Rozrastająca się komuna bolońska, by zyskać większy wpływ na proces nauczania, zaczęła wypłacać pensje profesorom (Vetulani, 1970).

Opisując zatem podstawy gospodarcze Uniwersytetu (obok beneficjów kościelnych), możemy wskazać utrzymanie przez miasto, finansowanie bezpośrednio przez monarchę czy korzystanie z fundacji prywatnych. Aby uniwersytet mógł działać, potrzebował stabilnego i najlepiej stałego źródła finansowania.

Problemy związane z podstawami materialnymi Uniwersytetu zawsze towarzyszyły Wszechnicy. Chociażby spór o jej początki zasada się o kwestie finansowania. Większość obaw co do jej dalszej przyszłości wynikała z troski o zabezpieczenie materialnych podstaw funkcjonowania Uniwersytetu (bez względu na to, czy ówcześni decydenci zdawali sobie z nich sprawę, czy też nie). Zachodzi bowiem istotna zależność pomiędzy rozwojem nauki, przez to też poziomem naukowym uczelni, a zjawiskami typu materialno-organizacyjnymi. Pojawiający się we współczesnej nauce postulat rekonstrukcji skarbowości uniwersyteckiej wydaje się bardzo trafny. Badania nad budżetem kapituły kolegiackiej św. Floriana, jako częścią składową budżetu uniwersyteckiego, mogą choć w części

3 Por. Baron i Pietras, 2004, s. 247–249 (konstytucja 11 z 1215 r.).

zrealizować powyższy postulat, dostarczając cennego studium przypadku gospodarki późno-średniowiecznej.

Uniwersytet powstał w 1364 r. jako uczelnia państwowa i świecka. O zamiśle fundatora, wskazującym na świecki charakter, można wnioskować z zaplanowanego w dokumencie fundacyjnym źródła uposażenia katedr prawa rzymskiego i kanonicznego, medycyny i sztuk wyzwolonych. Profesorowie zasiadający na wymienionych katedrach mieli być uposażeni na dochodach płynących z „państwowych” wielickich żup solnych. Nie ma pewności, że zapis ten został zrealizowany, skoro kilka lat później, tj. w 1368 r., w ordynacji, jaką król Kazimierz Wielki wydał dla żup wielickich, nie ma o nim wzmianki (Stopka, 2005, s. 31–39). Ta sytuacja wydaje się szczególnie zajmująca, gdy zestawia się ją z toczącym się równoległym konfliktem między królem a papieżem dotyczącym obsady urzędu kanclerza Uniwersytetu. W zasadzie był to spór o możliwość sprawowania bezpośredniej kontroli nad Uniwersytetem (Kozłowska-Budkowa, 1964, s. 44–46). Naciski papieża, aby funkcję tę pełnił biskup krakowski, można wiązać z prawdopodobnymi narodzinami koncepcji, by uposażenie Uniwersytetu oprzeć na dobrach kościelnych. Sytuacja była bardzo dynamiczna. W 1397 r., kiedy papież wyraził zgodę na utworzenie Wydziału Teologicznego, doszło do wyraźnej dominacji Kościoła w rozwoju Uniwersytetu – w XV w. kluczowy urząd kanclerza Uniwersytetu objął biskup krakowski⁴. W wyniku tego posunięcia doszło do zmiany charakteru uposażenia uczelni. Wyraźną przewagę stanowił majątek kościelny, tj. beneficja z prawem własności bądź prawem do dochodu. Natomiast biskup krakowski posiadał prawa konserwatora z uprawnieniami do dysponowania dochodami Uniwersytetu (Stopka, 2005, s. 31–36). Zatem wspomniany wcześniej postulat poznania dziejów skarbowości uniwersyteckiej w przypadku schyłku epoki średniowiecza należy rozpatrywać z uwzględnieniem badań i rekonstrukcji budżetów instytucji kościelnych, takich jak np. kapituła kolegiacka św. Floriana.

Kościół św. Floriana był jednocześnie najstarszym i najważniejszym ośrodkiem życia religijnego na Kleparzu. Ufundowany przez biskupa Gedkę w 1185 r. w kooperacji z księciem Kazimierzem Sprawiedliwym (w literaturze można się spotkać z datą 1182 r.), zbudowany był w stylu romańskim. W 1216 r. konsekracji dokonał sam biskup Wincenty, zwany Kadłubkiem. W wyniku najazdów tatarskich z lat 1241 i 1259 kościół uległ zniszczeniu. Wkrótce odbudowano go w stylu gotyckim. W pierwszym okresie istnienia świątynia ta miała charakter parafii podmiejskiej. Po lokacji miasta Kleparza (1366) stała się jego główną farą. Okalały ją liczne

4 Wbrew zapisowi Władysława Jagiełły, wedle którego urząd kanclerza Uniwersytetu miał sprawować kanclerz królewski.

zabudowania, stanowiące mieszkania duchowieństwa, co dowodzi dużego jej znaczenia. Kościół św. Floriana został podniesiony do rangi kolegiaty. Zorganizowano ją na wzór kolegiaty katedralnej. Oddzielenie jej od kapituły katedralnej opierało się na odrębnym statucie (Kwaśniewicz, 1957, s. 17). Nadto, członkowie kolegiaty św. Floriana cieszyli się dużym autorytetem. Świadczy o tym fakt, że już od panowania Władysława Łokietka prepozyt tej kolegiaty często zajmowali wysokie urzędy. Nierzadko zostawali podkanclerzami krakowskimi, zaś od 1370 r. podkanclerzami koronnymi (Dobrowolski, 1923, s. 40). Można powiedzieć, że w XV w. zdecydowana większość członków tej korporacji posiadała wykształcenie uniwersyteckie, co najmniej bakalaureat *artium*. Wielu spośród tego szacownego grona pełniło zaszczytne funkcje na Uniwersytecie Krakowskim.

Pierwotne uposażenie w wysokości 100 grzywien srebra rocznie było niewystarczające, by Uniwersytet mógł się utrzymać (Krzyżanowski, 1900, s. 81). To uposażenie miało pochodzić z cła krakowskiego. Dzięki zapisowi testamentowemu Jadwigi Andegaweńskiej Uniwersytet otrzymał około 2000 grzywien (lub 2300, doliczając 300 grzywien z sum testamentowych)⁵, co pozwoliło na sfinalizowanie zakupu domów dla kolegiów: królewskiego i prawników oraz szybu solnego w Bochni, który w owych czasach był gwarantem stałego dochodu.

Podniesienie kościoła św. Floriana do godności kolegiaty uniwersyteckiej w 1401 r. zagwarantowało mu dodatkowy splendor. W wyniku nadania królewskiego aktem z 15 czerwca 1401 r. Uniwersytet otrzymał sześć beneficjów we wspomnianej kolegiacie, a także uposażenie trzech kancelarii dzielnicowych: sieradzkiej, łączyckiej i wielkopolskiej, na podstawie których utworzono trzy kanonie (*Codex diplomaticus Universitatis studii generalis Cracoviensis* [dalej cyt. CDUJ], s. 500–501).

Wybór akurat beneficjów świętofloriańskich wydaje się zrozumiałą. Przede wszystkim monarcha, będąc sukcesorem Kazimierza Sprawiedliwego, miał prawo do wykorzystania wszystkich prebend – czterech prałatur i czterech kanonii, na mocy prawa patronatu. Z całą pewnością nie

5 Wysokość tej kwoty budzi zrozumiałe wątpliwości. Możemy się spotkać ze zdaniem Henryka Barycza czy Zofii Kozłowskiej-Budkowej, którzy uważali, że kwota ta nie była wielka, natomiast Bolesław Przybyszewski twierdził, że znaczna. Kozłowska-Budkowa wyliczyła z naddatkiem, że nie przekraczała ona trzech tysięcy grzywien (Kozłowska-Budkowa, 1964, s. 42). Ten jej przybliżony szacunek cytowany jest w literaturze jako dokładnie trzy tysiące. Tymczasem, jak w swoim artykule wylicza Krzysztof Stopka (2003, s. 38), kwota ta nie dochodziła nawet do dwóch tysięcy. „Dom Kolegium Królewskiego kosztował bowiem 600 grzywien, szyb solny w Bochni – 688 grzywien. Jeśli do tego dodać 700 grzywien, uzyskanych ze sprzedaży klejnotów, zainwestowanych w kupno kamienicy przy ulicy Grodzkiej w 1403 r., otrzymujemy łączną kwotę 1988 grzywien. Nawet gdy przyjmiemy, że uniwersytet dokupił w 1406 r. za 300 grzywien z sum testamentowych po Jadwidze kamienicę przy ul. Grodzkiej dla rozszerzenia Kolegium Prawniczego (co nie jest pewne), to i tak łączna suma daje dopiero 2288 grzywien i daleko jej jeszcze do 3 tysięcy”.

bez znaczenia pozostawał fakt odległości od Krakowa (w tym Uniwersytetu). Położenie dóbr w bliskim sąsiedztwie miasta umożliwiało wypełnianie obowiązków kościelnych. Kolegiata św. Floriana posiadała duży majątek. Jego podstawę stanowiły wpływy z dziesięcin. W XV w. napływały one z 68 wsi i 4 małych miast. Ponadto, po roku 1401 do uposażenia należały: dochody z kilku wsi królewskich, jak również kwoty wypłacane z trzech kancelarii dzielnicowych – sieradzkiej, łęczyckiej i wielkopolskiej (Michalewicz i Michalewiczowa, 1991).

Związki z Uniwersytetem ewoluowały w czasie, podobnie jak przeniesienie beneficjów do uposażenia Uniwersytetu.

Początkowo Wydział Teologiczny otrzymał prawo patronatu do dziekanii, kantorii i czterech kanonii. Prepozytura i kustodia pozostały w rękach królewskich. Pierwszą król przydzielał pracownikom swojej kancelarii, natomiast drugą z nich – dobrze uposażoną kustodię – nadał dopiero 25 lutego 1425 r., przyznając prawo patronatu Uniwersytetowi; z zastrzeżeniem, iż mógł ją objąć doktor teologii (CDUJ, T. 1, nr 76).

W dokumencie z 21 sierpnia 1403 r. Jagiello doprecyzował zasady swojej donacji, m.in. względem teologów. Potwierdził w nim donacje prebend świętofloriańskich oraz trzech kancelarii, określając, iż mają stanowić ich utrzymanie (dochód z cła przeznaczono na utrzymanie mistrzów z Wydziału Sztuk Wyzwolonych) (CDUJ, T. 1, nr 31).

Zasady otrzymywania dochodów były zmienne. Początkowo profesorowie otrzymywali 20 grzywien srebra – pozostałe pieniądze przeznaczając na utrzymanie tych, którzy nie otrzymali prebend. Już w 1407 r. dochód z tytułu posiadania prebendy podniesiono do 30 grzywien srebra. Dwa lata później została opracowana specjalna ordynacja porządkująca i precyzyjnie określająca zasady wynagradzania mistrzów obejmujących prebendy świętofloriańskie (CDUJ, T. 1, nr 44).

W wyniku kolejnych zmian z 14 grudnia 1411 r. określono obowiązki uniwersyteckie mistrzów posiadających prebendy świętofloriańskie. Przyjęto zasadę, iż ci spośród magistrów, którzy podejmą studia na wyższym wydziale Uniwersytetu – Teologii lub Prawa, decyzją rektora będą wykonywać połowę swoich obowiązków dydaktycznych. Istniała możliwość, by posiadać prebendę, obniżenie obowiązków dydaktycznych i nie studiować na wyższym wydziale, choć niełatwo było to uzyskać. Zwolnienia od studiowania teologii nie przewidziano, w efekcie czego w XV w. zasiadający w stallach kolegiaty św. Floriana w zdecydowanej większości byli teologami. W ramach Uniwersytetu w połowie XV w. kapituła kolegiaty przekształcała się w osobną korporację członków Wydziału Teologicznego z własnym majątkiem. Wiążące się z prebendami obowiązki liturgiczne i duszpasterskie sprzyjały nawiązaniu silnej więzi pomiędzy społecznością uniwersytecką a mieszkańcami Kleparza.

Liczba mistrzów korzystających z prebend świętofloriańskich nie była ustabilizowana – wahała się od dziewięciu poświadczonych w dokumencie z 1439 r., przez dziesięciu w 1447 r. Jan Długosz wspomina o trzech prałaturach i czterech kanoniach – obsadzonych przez profesorów Uniwersytetu Krakowskiego. Źródła rachunkowe pozwalają przyjąć, iż w drugiej połowie XV w. członkami kapituły było dziewięciu profesorów. Kolejne źródło o charakterze przekrojowym *Liber retaxationum* wspomina o dwóch prałatach (dziekan i kustosz) oraz sześciu kanonikach. Nie pojawia się tutaj kantor, co najpewniej wynika z zespolenia jej z probostwem św. Andrzeja w Olkuszu. Beneficjent, wykonując swoje obowiązki, przebywał poza Krakowem i nie pobierał 14 grzywien z tytułu sprawowania obowiązków liturgicznych w kleparskiej kolegiacie.

Uposażenie prałatury dziekana w przypadku kapituły katedralnej na Wawelu wynosiło: 100 grzywien srebra (*Monumenta Poloniae Vaticana* [dalej cyt. MPV], T. 1, nr 139; MPV, s. 105 i 174; MPV, T. 2, nr 271, s. 376; MPV, nr 272, s. 387 i 404). Dziekan kapituły św. Floriana na Kleparzu posiadał uposażenie wielkości 36 grzywien srebra. Składało się na nie 30 grzywien z racji bycia mistrzem i posiadania prałatury/kanonii w kolegiacie św. Floriana (CDUJ, I, nr 44; Morawski, 1900, s. 97–98) oraz 6 grzywien w zamian za pełnienie funkcji prowizora (CDUJ, I, nr 25, 44; Karbowski, 1900, s. 138). Suma ta miała być wypłacana w obowiązującej w danej chwili monecie.

Uposażenie prepozytury w kapitule katedralnej na Wawelu wynosiło 44 grzywny srebra (MPV, T. 1, nr 139, s. 105 i 174)⁶. Prepozyt kapituły św. Floriana na Kleparzu otrzymywał uposażenie w wielkości 30 grzywien srebra (MPV, T. 1, nr 139, s. 106)⁷. Prepozyt w kapitule św. Floriana miał wyjątkowy zakres obowiązków. Dzierżył godność pierwszego prałata, ale bez prawa głosu. Co bardzo istotne, nie uczestniczył on w podziale wspólnych dochodów. Do jego uposażenia wliczały się Bieńczyce koło Mogiły i Skawce koło Suchej (*Liber beneficiorum diocesis Cracoviensis* [dalej cyt. Dlb], s. 477–500).

W kapitule katedralnej na Wawelu kantoria przynosiła dzierżącemu ją prałatowi 40 grzywien srebra (MPV, T. 1, nr 139, s. 106; MPV, T. 2, nr 272, s. 387, 404). W kapitule kolegiackiej św. Floriana na Kleparzu przynosiła 16 grzywien dochodu (Ożóg, 2007, s. 17).

Uposażenie kustodii w kapitule katedralnej na Wawelu (XIV w.) wahało się między 20 a 25 grzywien srebra (MPV, T. 1, nr 139, s. 106 i 174; MPV, T. 2, nr 272, s. 387 i 404). W kapitule kolegiackiej św. Floriana na

6 Por. MPV, T. 2, nr 271, s. 376; MPV, nr 272, s. 387 i 404.

7 Por. MPV, T. 2, nr 272, s. 387 i 404.

Kleparza uposażenie kustodii wynosiło 30 grzywien srebra (MPV, T. 1, nr 139, s. 106; MPV, T. 2, nr 272, s. 387 i 404; CDUJ, I, nr 82).

Analizując problem dochodów prepozytów i kanoników św. Floriana, można dostrzec, że każdy z nich otrzymywał 30 grzywien srebra rocznie. Wyjątkami byli dziekan i kantor. Dziekan osiągał wyższy tytuł z racji pełnienia funkcji prowizora, natomiast kantor uzyskiwał niższy dochód. Otrzymał on 16 grzywien srebra w związku z pełnieniem obowiązków plebana w kościele św. Andrzeja w Olkuszu (Morawski, 1900, s. 414). Przytoczone wielkości dotyczą czasów Jana Długosza. W tym okresie, co ciekawe, prałatury i kanonie kolegiackie nominalnie uzyskiwały największe dochody, również ich siła nabywcza była największa.

Zachowane źródła pozwalają wskazać konkretne włości, z których utrzymywali się dzierżyciele prebend. Do majątku wspólnego kolegiaty należały wioski: koło Miechowa – Czaple Wielkie, Czaple Małe, Sieciechowice, Krępa, Gołcza, Książniczki, Młodziejowice oraz Kończyce i część Igołomi, a także Łubienko k. Jasła czy Wistka k. Pajęczna. Chłopi, zamieszkujący te miejscowości, byli zobowiązani do: uiszczania czynszu pieniężnego (bądź opłacanego w naturze: określona ilość kogutów, jaj, sera, piwa); pańszczyzny (kilku dni w tygodniu) na folwarkach należących do kolegiaty; jak również zwożenia dziesięcinowych snopków do spichlerza (mogli zamienić tę powinność na opłatę w monecie) (DLb., T. I, s. 477–500). Poza doskonałym źródłem, jakim są zachowane rachunki, dobre źródło informacji stanowią te o charakterze przekrojowym (*liber beneficiorum, liber retaxationum* etc.). Cennych informacji o podejściu do kwestii gospodarczych w kapitule świętofloriańskiej dostarczają jej statuty – jasno określające wagę i znaczenie wspomnianych rachunków.

Najwcześniejszym na ten moment istniejącym śladem działalności ustawodawczej wspomnianej kapituły jest akt z lat 20. XV w. – streszczenie statutu kolegiaty z 1415 r. (CDUJ, T. 1, nr 50). 5 maja 1422 r., w porozumieniu z kanonikami kapituły, biskup krakowski Wojciech Jastrzębiec wydał statut porządkujący ogół spraw ustrojowych (CDUJ, T. 2, nr 69 (z kopii sporządzonej w 1539 r.)).

Pierwszy zachowany w całości zbiór statutów pochodzi z 11 marca 1518 r. Obejmuje on 8 statutów. Pierwszy z nich dotyczył zasad obejmowania prebendy przez nowo przyjętych, a mianowicie zobowiązania do uiszczania opłaty w wysokości 2 grzywien na ręce dziekana lub prokuratora kolegiaty. Odwoływał się do postanowienia biskupa Jana Lutka z Brzezia z 1467 r., w którym wskazano, iż w ramach „roku łaskawego” najniższe obciążenie na rzecz zmarłego prebendariusza powinno wynosić jedną czwartą rocznego dochodu z prebendy (Heyzmann, 1874, s. 136). Statut kapitulny zdaje się tu dużo bardziej łaskawy, wskazując 2 grzywiny opłaty, określa wielkość na jedną piętnastą przychodu, dodatkowo umożliwia

rozłożenie płatności w czasie. Bardzo ważny był statut VI, który unieвозмоżliwiał prokuratorowi powzięcie samodzielnych decyzji dotyczących zmian w dobrach kapituły – bez zasięgnięcia opinii kapituły. Dotyczyło to przede wszystkim spraw z zakresu: lokacji kmieci, sprzedaży, kupna lub dzierżawy dziesięcin na okres powyżej roku, a także wnoszenia nowych budynków. Ponadto nakładano ograniczenie dotyczące wnoszenia sporów sądowych związanych z dobrami kapitulnymi. Statut VII nakazywał, by prokuratorowi towarzyszył kanonik. Jego zadaniem było sporządzanie rejestrów rachunkowych. Zatem mamy tu do czynienia z podwójnym zabezpieczeniem – rachunki prowadzone przez kanonika pozwalały na zestawienie ich z tymi prokuratorскими, a tym samym ich sprawdzenie. Statut VIII nakładał obowiązek przedstawienia rocznego sprawozdania w formie pisemnej (Sidorowicz, 1959, s. 413–415). Sprawozdania takie zachowały się i są przechowywane w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego jako rkp 177–189. Pozwalają one na rekonstrukcję okresu od 1497 r. do 1571 r.

Prebendy stanowiły istotną część uposażenia każdego prałata i kanonika. Tym samym można je uznać za największą część majątku kapituły. Uposażenie każdej prebendy składało się z dziesięcin oraz ewentualnie dóbr ziemskich, tzw. *Fundus* (jedna, czasem dwie wsie). Najczęściej występującym typem pobierania dziesięciny była snopowa. Rzadziej pobierano ją w pieniądzu. Omawiając dochody płynące z prebend, skupiłem się na tych pobieranych w pieniądzu. Oczywiście należy zaznaczyć, iż dodatkowo płynęły tutaj pożytki w formie świadczeń naturalnych (jaja, sery, mleko itp.). Z pewnością zyskiem, w rozumieniu bardziej współczesnym, byłyby wszelkie formy robocizn wykonywanych przez ludność wsi kapitulnych.

Dochody wyrażam w grzywnach i groszach, na które przeliczyłem inne wielkości, takie jak kopy albo wiardunki. Czasem można się spotkać ze sformułowaniem grzywna *communis pecuniae* albo *communiter currentis pecuniae*. Tak precyzyjne określenie jest jednak stosunkowo rzadkie. Najczęściej pojawia się po prostu sformułowanie grzywna, które zapewne sugeruje pieniądz obiegowy. Szeroki grosz praski przeliczyłem na polskie, przyjmując ich wzajemny stosunek 4:3 – zgodnie z propozycją Żabińskiego z pracy *Systemy pieniężne na ziemiach polskich* (Żabiński, 1981, s. 34–42).

Pierwsze cztery prebendy to czapelska – dwór i główne grunty w Czaplach Małych. Następna siepietnicka, od głównego dochodu, tj. dziesięciny z Siepietnicy. Kolejną była jasielska – najistotniejszym wpływem była dziesięcina z okolic Jasła. Czwarta niegłowiecka wzięła swoją nazwę od głównej dziesięciny wpływającej z Niegłowic (DLb., T. I, s. 500–503).

Wartość uposażenia Wydziału Teologii w ramach prebend świętofloriańskich

Fundus:

Czaple Małe

Własność kolegiaty św. Floriana, we wsi znajdował się dwór kanoników z folwarkiem.

Igołomia

Własność kolegiaty św. Floriana (kustodii), we wsi znajdował się dwór z folwarkiem.

Książnice

We wsi karczma oraz dobry folwark, własność kolegiaty – kustodii.

Czynsze

Czaple Małe – 34 łany; 26 grzywien i 24 groszy (DLb., T. 1, s. 488; DLb., T. 2, s. 158; CDUJ, T. 3, nr 276).

Igołomia – 15 grzywien 48 groszy (DLb., T. 1, s. 487; T. 2, s. 158–159; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego [dalej cyt. AUJ], Akta pap., 9921; Leszczyńska-Skrętowa (oprac.), 1968 [dalej cyt. LR] s. 259) – 12 grzywien.

Karczma – 3 grzywny i 12 groszy (DLb., T. 1, s. 487, T. 2, s. 158–159; AUJ, Akta pap. 9921; LR., s. 259; Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu, 2003 [dalej cyt. Słown. hist.-geogr. woj. krak.], cz. II, s. 155–158).

4 zagrody z rolami po 9 groszy czynszu – 36 groszy.

Książnice – 16 grzywien 36 groszy (Biblioteka Jagiellońska [dalej cyt. BJ rps] rps 6035/III, *Regestra ecclesiae collegiatae s. Floriani Cracoviae 1515–19 proventuum decimarum variarum villarum*, k. 6r, 76v, 103r; CDUJ, T. 1, s. 76; DLb., T. 1 s. 72, 486) – 12 grzywien.

Karczma – 4 grzywny.

Dziesięciny

A) Czapelska – 29 grzywien 36 groszy

Bukowa – dziesięcina snopowa – kanonia czapelska – 4 grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 490.; AUJ, Akta pap. 7095).

Grabie – dziesięcina pieniężna – kanonia czapelska – ½ grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 489; AUJ, Akta pap., 7095).

Binarowa – dziesięcina snopowa – dziekan – 4 grzywny 12 groszy (AUJ, rps 185, s. 25, 42–43, 49, 55).

- Kłęczany – dziesięcina snopowa – kanonia czapelska – 2 grzywny (BJ rps 6035 k. 33r; 6053 k. 33v; 18.; LR., s. 103, 299).
- Łęczyny – dziesięcina pieniężna prebenda czapelska dziesięcina podgórska – 4 grzywny 12 groszy (AUJ, Akta pap., 7095; DLb., T. 1, s. 489; LR., s. 285).
- Osiek – dziesięcina snopowa – kanonia czapelska – 2 grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 489–490; AUJ, Akta pap., 7095).
- Samokłęski – dziesięcina snopowa – kanonia czapelska – 4 grzywny (LR., s. 286, 299; DLb., T. 1, s. 489; AUJ, Akta pap., 7095).
- Strzeszyn – dziesięcina snopowa i konopna – kanonia czapelska – 1 grzywna (LR., s. 223, 299; DLb., T. 1, s. 489; AUJ, Akta pap., 7095; AUJ, rps 185, s. 61–63, 137–138).
- Toki – dziesięcina snopowa – kanonia czapelska – 5 grzywny (AUJ, Akta pap. 7095; AUJ, rps 185, s. 252; DLb., T. 1, s. 488).
- Żółków – dziesięcina pieniężna – kanonia czapelska – 2 grzywny (AUJ, rps 185, s. 136–137; LR., s. 299; DLb., T. 1, s. 493, DLb., T. 2, s. 286; AUJ, Akta pap., 7095).

B) Siepietnicka 28 grzywien 36 groszy

- Duląbka – dziesięcina snopowa – kanonia siepietnicka – 4 grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 492; AUJ, Akta pap. 7095; Słown. hist.-geogr. woj. krak., cz. I, s. 630–631).
- Glinnik – dziesięcina snopowa – kanonia siepietnicka 3 grzywny (LR., s. 37, 285, 299; DLb., T. 1, s. 491; AUJ, Akta pap., 9573/17).
- Gliniczek – dziesięcina pieniężna – kanonia siepietnicka – 2 grzywny 12 groszy (AUJ, Akta pap., 9573/17; AUJ, rps 185, s. 62; Słown. hist.-geogr. woj. krak., cz. I, s. 738–739).
- Siepietnica – dziesięcina snopowa – kanonia siepietnicka dziesięciny podgórskie – 2 grzywny (AUJ, Akta pap., 7095; AUJ, rps 185, s. 62; DLb., T. 1, s. 490–491).
- Lisów – dziesięcina snopowa – kanonia siepietnicka – 2 grzywny (LR., s. 236, 299, 319; AUJ, Akta pap. 7095, AUJ, Akta pap. 6986; DLb., T. 1, s. 491).
- Łaski – dziesięcina snopowa – kanonia siepietnicka – 1 grzywna (LR., s. 300; DLb., T. 2, s. 286).
- Markuszowa – dziesięcina pieniężna – kanonia siepietnicka – 3 grzywny 12 groszy (AUJ, Akta pap., 7016, 7609–7613, 7657–7658, 7659; DLb., T. 2, s. 153).
- Roztoka – dziesięcina pieniężna – kanonia siepietnicka – 1 grzywna 12 groszy (AUJ, Akta pap., 7095; AUJ, rps 185, s. 62; DLb., T. 1, s. 492).

Sobniów – dziesięcina snopowa – kanonia siepietnicka – 2 grzywny (DLb., T. 1, s. 492, DLb., T. 2, s. 286; LR., s. 300).

Wolica – dziesięcina snopowa – kanonia siepietnicka – 3 grzywny (DLb., T. 2, s. 286; LR., s. 300).

Załęże – dziesięcina pieniężna – kanonia siepietnicka – 2 grzywny 12 groszy (AUJ, Akta pap., 7095; LR., s. 163; DLb., T. 1, s. 491).

C) Jasielska 28 grzywien 24 grosze

Brzezowa – dziesięcina pieniężna – dziesięciny podgórskie, prebenda jasielska – 4 grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 494; AUJ, rps 185, s. 63; Słown. hist.-geogr. woj. krak., cz. 1, s. 269–270).

Cieklin – dziesięcina pieniężna – prebenda jasielska dziesięciny podgórskie – 3 grzywny 12 groszy (AUJ, Akta pap., 7095; DLb., T. 1, 494, LR., s. 163).

Grudna Kępska – dziesięcina snopowa i konopna – prebenda jasielska – ½ grzywny (DLb., T. 1, s. 493–494; LR., s. 37, 239, 299; Słown. hist.-geogr. woj. krak., cz. II, s. 57–58).

Jasło – dziesięcina snopowa z łąnów kmiecych – prebenda jasielska – 8 grzywien (DLb., T. 1, s. 493; LR., s. 167, 300; AUJ, Akta pap. 7095; AUJ, rps 185, s. 25, 36, 42–43; Słown. hist.-geogr. woj. krak., cz. 1, s. 253–264).

Kąty – dziesięcina pieniężna prebenda jasielska – 4 grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 494; LR., s. 284; AUJ, Akta pap., 7095; Słown. hist.-geogr. woj. krak., cz. II, s. 476–477).

Kopytowa – dziesięcina pieniężna – prebenda jasielska – 6 grzywien (Skowron, wyd., 1965, 89; DLb., T. 1, s. 494, T. 2, s. 284; LR., s. 284; Słown. hist.-geogr. woj. krak., cz. II, s. 759–760).

Piotrkowa – dziesięcina pieniężna – prebenda jasielska – 2 grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 494; AUJ, rps 185, s. 137–138).

D) Niegłowiecka 25 grzywien 36 groszy

Dobrynia – dziesięcina pieniężna – kanonia niegłowiecka – 4 grzywny (DLb., T. 1, s. 497; AUJ, Akta pap., 5163; LR., s. 163; Słown. hist.-geogr. woj. krak., cz. I, s. 586–587).

Grabanina – dziesięcina pieniężna – kanonia niegłowiecka – 3 grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 496; AUJ, Akta pap., 7095; LR., s. 286; AUJ, rps 178, s. 17–19; 25).

Harkłowa – dziesięcina snopowa – kanonia niegłowiecka – 3 grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 496; AUJ, Akta pap., 7095; LR., s. 37, 88, 236; AUJ, rps 178, s. 25–27; Słown. hist.-geogr. woj. krak., cz. II, s. 140–143).

Majscowa – dziesięcina snopowa – kanonia niegłowiecka grupa dziesięcin podgórskich – 4 grzywny (DLb., T. 1, s. 495–496; LR., s. 37, 68; AUJ, rps 178, s. 78–81; 92).

Pielgrzymka – dziesięcina pieniężna – kanonia niegłowiecka – 3 grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 497; AUJ, rps 178, s. 56–57; AUJ, Akta pap., 1453).

Tarchów – dziesięcina snopowa i konopna – kanonia niegłowiecka – 6 grzywien (DLb., T. 1, s. 496; LR., s. 300; AUJ, Akta pap., 1454).

Nowy Żmigród – dziesięcina pieniężna – dziesięciny podgórskie – kanonia niegłowiecka – 2 grzywny (DLb., T. 1, s. 496–497; LR., s. 284; AUJ, rps 178, s. 78, 81, 84–86).

Kancelaria łączycka 109 grzywien 40 groszy

Brzeźnica stara – dziesięcina snopowa – 4 grzywny (DLb., T. 1, s. 502; LR., s. 300; Akta pap 7094; AUJ, rps 178, s. 253–255).

Buczek – dziesięcina snopowa i konopna – dziesięciny opoczyńskie kancelaria łączycka – 3 grzywny (DLb., T. 1, s. 508; LR., s. 300; AUJ, rps 178, s. 243–244, 277).

Dęba – dziesięcina snopowa i konopna – kancelaria łączycka dziesięciny opoczyńskie – 7 grzywien (DLb., T. 1, s. 508, T. 2, s. 525; rps 178, s. 104, 217–219, 236).

Grabowa – dziesięcina snopowa i konopna – kancelaria łączycka – ½ grzywny (DLb., T. 1, s. 506; LR., s. 300; AUJ, Akta pap., 6318; 6591).

Końskie Małe – dziesięcina snopowa i konopna – 15 grzywien (DLb., T. 1, s. 506; LR., s. 300; AUJ, Akta pap., 8235 AUJ, rps 177, s. 95–98, 101–103).

Kruszewice – dziesięcina snopowa i konopna – kancelaria łączycka – 4 grzywny (DLb., T. 1, s. 507–508, LR., s. 297, 300; AUJ, Akta pap., 8235 AUJ, rps 178, s. 47, 52, 117–119).

Kunice – dziesięcina snopowa – dziesięcina opoczyńska kancelaria łączycka – 2 i ½ grzywny (DLb., T. 1, s. 507; LR., s. 300; AUJ, Akta pap 6945, 7666).

Libiszów – dziesięcina snopowa i konopna – kancelaria łączycka dziesięcina opoczyńska – 4 grzywny (DLb., T. 1, s. 507; LR., s. 300; AUJ, Akta pap 6318; AUJ, rps 177, s. 32–34, 79).

Lubochnia Mała – dziesięcina pieniężna – dziesięcina opoczyńska kancelaria łączycka – 4 i ½ grzywny (DLb., T. 1, s. 507; LR., s. 300; AUJ, rps 178; 7, 41, 78, 145).

Lubochnia Wielka – dziesięcina snopowa i konopna z pól kmiecych oraz pól karczmy – 18 grzywien 16 groszy (DLb., T. 1, s. 507; LR., s. 300; AUJ, rps 178; 145, 177, 221, 263, 299).

- Mniszków – dziesięcina snopowa i konopna – dziesięciny opoczyńskie kanonia kancelaria łączycka – 6 grzywien (DLb., T. 1, s. 505; AUJ, Akta pap, 6318, 7093; LR., s. 300; AUJ, rps 178, s. 181–183, 192, 197).
- Potok – dziesięcina snopowa i konopna – kancelaria łączycka – 6 grzywien (DLb., T. 1, s. 506; LR., s. 300; CDUJ, T. 5, nr 527, s. 197–198; AUJ, Akta pap., 6239; AUJ, rps 178, s. 113, 138–139).
- Rzeczyca – dziesięcina snopowa i konopna – kanonia kancelaria łączycka – 20 grzywien (DLb., T. 1, s. 508; LR., s. 300; AUJ, Akta pap 6810; AUJ, rps 177, s. 27, 54, 126–129).
- Szadkowice – dziesięcina snopowa – kanonia łączycka – 5 grzywien (DLb., T. 1, s. 507; LR., s. 300; AUJ, Akta pap 7666, 8235, 8516).
- Trzebiatów – dziesięcina snopowa i konopna – kanonia kancelaria łączycka – 4 grzywiny (DLb., T. 1, s. 506; LR., s. 300; AUJ, Akta pap 7666, 8708; AUJ, rps 178, s. 178, 192–195, 284–286).
- Siedlec – dziesięcina snopowa – 6 grzywien (DLb., T. 1, s. 503–504; LR., s. 300, AUJ, rps 178, s. 257–259, 302, 306).

Kancelaria sieradzka 68 grzywien

- Chorzew – dziesięcina snopowa – 8 grzywien (DLb., T. 1, s. 504; LR., s. 300; AUJ, Akta pap. 7091–7092).
- Dworszowice – dziesięcina snopowa – 12 grzywien (DLb., T. 1, s. 503; LR., s. 300, AUJ, rps 179, s. 25, 35–36, 43, 49, 55, 73, 96).
- Brzeźnica Stara – dziesięcina snopowa i konopna – dziesięciny sieradzkie – 4 grzywiny (DLb., T. 1, s. 503; LR., s. 300, AUJ, rps 179, s. 63, 96, 102, 117, 130).
- Gajęcice – dziesięcina snopowa i konopna kancelaria sieradzka – 18 grzywien (DLb., T. 1, s. 503; LR., s. 300, AUJ, rps 179, s. 17, 24–26, 91, 108, 143).
- Kruplin – dziesięcina snopowa i konopna – 8 grzywien (DLb., T. 1, s. 502; LR., s. 300, AUJ, Akta pap., 1486, 1524).
- Niwiska – dziesięcina snopowa – 10 grzywien (DLb., T. 1, s. 504; AUJ, Akta pap., 9335, 10607–10610).
- Wistka – dziesięcina snopowa i konopna – kanonia kancelaria sieradzka – 8 grzywien (DLb., T. 1, s. 501–502; LR., s. 300, AUJ, rps 179, s. 63–64, 80, 117, 126).

Kancelaria poznańska:

- Gierz – dziesięcina snopowa – 12 grzywien (AUJ, rps 177, s. 17–19, 43, 51–53).

Dziekania 42 grzywny 36 groszy

- Dębowiec – dziesięcina snopowa – dziesięciny podgórskie – 2 grzywny (DLb., T. 1, s. 483; LR., s. 68, 222, 299; AUJ, rps 178, s. 8, 43, 79, 114; AUJ, Akta pap. 6390).
- Gorzyce – dziesięcina snopowa – 4 grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 483, 496; LR., s. 105, 202. AUJ, rps 178, s. 119, 172–174).
- Skalnik – dziesięcina pieniężna – dziesięciny podgórskie – 3 grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 494; AUJ, Akta pap., 8549–8550; AUJ, Perg. 477).
- Łajsce – dziesięcina snopowa – dziekan dziesięciny podgórskie – 4 grzywny (DLb., T. 1, s. 482; LR., s. 300; AUJ, rps 177, s. 157–158, 205).
- Łubienko – dziesięcina snopowa – dziesięcina podgórska dziekan – 5 grzywien (DLb., T. 1, s. 481; LR., s. 285, 300; AUJ, rps 177, s. 61–63, 95–96, 147–148).
- Łubno – dziesięcina snopowa – dziekan – 6 grzywien (DLb., T. 1, s. 482; LR., s. 61, 300; AUJ, Akta pap., 7095–7097).
- Łysa Góra – dziesięcina snopowa i konopna – dziesięcina podgórska dziekan – 4 grzywny (DLb., T. 1, s. 482; LR., s. 300; AUJ, Akta pap., 7096–7097).
- Raławice – dziesięcina pieniężna – dziesięciny podgórskie – 6 grzywien (DLb., T. 1, s. 485; LR., s. 36, 90; AUJ, Akta pap., 9946–9947).
- Ropica – dziesięcina pieniężna – dziekan – 1 wiardunek szerokich groszy praskich 4 grzywny (DLb., T. 1, s. 483; LR., s. 105; AUJ, Akta pap. 7095; AUJ, rps 177, s. 51, 56, 67).
- Tarnowiec – dziesięcina snopowa i konopna – dziesięcina podgórska – dziekan – 4 grzywny (DLb., T. 1, s. 482; LR., s. 300; AUJ, Akta pap. 7095).

Kantoria 38 grzywien 12 groszy

- Głójscie – dziesięcina snopowa – kantoria – 10 grzywien (DLb., T. 1, s. 484; LR., s. 300; AUJ, Akta pap. 9946–9947).
- Biecz – dziesięcina pieniężna – kantor – 5 grzywien (DLb., T. 1, s. 485; AUJ, Akta pap. 9946–9947; Słown. hist-geogr. woj. krak., cz. I, s. 72–87).
- Makowiska – dziesięcina snopowa – kantor dziesięciny podgórskie – 7 grzywien (DLb., T. 1, s. 485; AUJ, Akta pap. 9946–9947; LR., s. 217, 299; AUJ, rps 177, s. 137–138).
- Rozembark – dziesięcina pieniężna – kantor – 1 grzywna 12 groszy (DLb., T. 1, s. 485; AUJ, Akta pap. 9946–9947; LR., s. 36, 90; AUJ, rps 177, s. 89).
- Sadki – dziesięcina snopowa – kantor – 2 grzywny (DLb., T. 1, s. 484; AUJ, Akta pap. 9946–9947, 10614–10615; LR., s. 300; AUJ, rps 177, s. 61–63).

Żmigród Stary – dziesięcina snopowa – podgórskie dziesięciny – kantoria – 12 grzywien (DLb., T. 1, s. 484; AUJ, Akta pap. 9946–9947; LR., s. 284; AUJ, Perg. 477).

Brzeźówka – dziesięcina snopowa – kantoria – 1 grzywna (DLb., T. 1, s. 484; LR., s. 75, 299; Słown. hist.-geogr. woj. krak., cz. I, s. 269–270).

Kustodia 33 grzywny 12 groszy

Igołomia Mała – dziesięcina snopowa i konopna – kustodia – 12 grzywien (DLb., T. 1, s. 487, T. 2, s. 158–159; AUJ, Akta pap. 9921; LR., s. 259; Słown. hist.-geogr. woj. krak., cz. II, s. 155–158).

Brzeście – dziesięcina pieniężna – 4 grzywny 12 groszy (DLb., T. 1, s. 497, T. 2, s. 285; AUJ, Akta pap. 7095; Słown. hist.-geogr. woj. krak., cz. I, s. 277–278).

Błogie – dziesięcina snopowa i konopna – 5 grzywien (DLb., T. 1, s. 505; AUJ, Akta pap. 7092–7095; LR., s. 300).

Książnice – dziesięcina snopowa – 12 grzywien (BJ rps 6035/III; CDUJ, T. 1, s. 76.; Dlb., T. 1, s. 72, 486).

Realny dochód można zatem określić na 479 grzywien i 4 grosze.

Prezentowane wyliczenia opierają się na źródłach mających charakter szacunków (np. *Liber benefīciorum*), niestety nie dysponujemy kompletnym zespołem precyzyjnych rachunków. Ponadto źródło takie jak *Liber retaxationum* z 1529 r., ze względu na swój charakter i cel powstania, obciążone jest błędem charakterystycznym dla źródeł podatkowych.

Określenie realnego dochodu zmusza do zastosowania szeregu przybliżeń. Przede wszystkim problematyczna wydaje się ocena wielkości dochodu z pól folwarcznych. Pewnych, cennych informacji dostarcza tu Długosz w *Liber benefīciorum*. Rekonstruując wielkość pól folwarcznych, można się oprzeć na różnych rodzajach dziesięciny. Była ona ciężarem realnym, świadczonym z gruntu. Warto podkreślić, że dotyczyła tylko pól uprawnych. posiadaczy ogrodów, zagród obowiązek płacenia dziesięciny nie dotyczył. Co do zasady płacono z gruntów ornych, na których rosło zboże lub konopie. Podążając za Długoszowym sposobem myślenia, można konstatować, że podstawę obciążenia dziesięcinowego stanowił miał łan. I tu należy doprecyzować, że przecież w czasach Długosza istniało wiele pól niepodzielonych na łany – w ogóle niewymierzonych! Z upraw zbożowych uiszczano dziesięcinę snopową, warty podkreślenia jest jednak fakt, że tylko z upraw zbożowych! W przypadku dziesięciny konopnej nie było możliwości przekazania tego plonu w takiej formie jak upraw zbożowych z tej przyczyny, iż konopie formowano w kity.

I wbrew nazwie nie oddawano co dziesiątej kity (mimo nazwy dziesięcina). W takim przypadku należność zależała od areалу, mierzonego liczbą zwierząt pociągowych (wołów) potrzebnych przy orce. Tutaj należy rozważyć, czy uprawnione jest nazywanie tego świadczenia dziesięciną, czy jednak mamy do czynienia z podatkiem gruntowym zależnym od wielkości uprawianego areалу (Matuszewski, 1997, s. 32–37, 45–48).

Wspomnianą dziesięcinę snopową pobierano tylko z gruntów uprawianych przy pomocy pługa, te obrabiane ręcznie były z niej wyłączone, co już wykazuje zrozumiałą konieczność uogólnień i pozostawanie w sferze mniej lub bardziej dokładnych szacunków.

Mimo zarysowanych problemów dziesięcina snopowa pozwala na dosyć dokładne odniesienie się do rzeczywistości. Jako jedna z niewielu form dziesięciny nie miała charakteru umownego, lecz wynosiła około 10% całego zbioru zboża. Próbuując wyciągnąć średnią wartość takiej dziesięciny, można stwierdzić, że wynosiła jedną grzywnę z łana. Jest to wartość wynikająca zarówno z zachowanych rachunków, jak i z analizy Długoszowego *Liber beneficiorum*.

Kolejną ważną kwestią jest stwierdzenie, że opisując dochód płynący z pól folwarcznych, nie określa się całościowego dochodu. Zachowane źródła pozwalają na oszacowanie, i to w przybliżeniu, dochodu płynącego z produkcji zbożowej netto. Z jednej strony nie uwzględnia się kosztów, jakie ponosił folwark (np. utrzymania najmniejszej siły roboczej); równocześnie nie wlicza się zysków z innych, w normalnej sytuacji motywacyjnej, dochodowych elementów gospodarstwa. Przede wszystkim należy zwrócić tu uwagę na pominięcie dochodów, jakie z prawdopodobieństwem granicznym z pewnością generowały: stawy rybne, lasy czy hodowla zwierząt.

Mimo tych niedostatków warto określać globalną wielkość dochodu, jaką stanowiły dobra świętofloriańskie. Przybliży nas to do lepszego poznania gospodarki późnego średniowiecza, dostarczając kolejnego jej *case studies*. Pozwala to na wskazanie zasobności tych prebend, ukazując ich atrakcyjność dla potencjalnych beneficjentów. Rozważając kwestie gospodarcze, nie sposób nie zadać pytania o atrakcyjność prebend dla ich posiadaczy. Oczywiście, biorąc pod uwagę perspektywę czasową, przytoczenie konkretnych dochodów może nie oddawać w pełni ich rzeczywistej wartości. Wydaje mi się, że właściwe będzie spróbować określić siłę nabywczą uzyskiwanych kwot. Jesteśmy zmuszeni zastosować szereg przybliżeń, jednak mimo tych niedostatków warto jest pokusić się o takie wskazanie. Dobrym miernikiem siły nabywczej pieniądza dla omawianego okresu może być zaproponowana przez Żabińskiego trofa (Żabiński, 1989, s. 10)⁸. Oczywiście relacja

8 Trofę Żabiński definiuje jako „wskaźnik równy kosztom normy podstawowego wyżywienia, a więc kosztom odtworzenia siły roboczej pracującego człowieka”.

grosza do trofy była zmienna w czasie. I tak w XIV w. 1 grosz odpowiadał 6 trofom. W latach 1471–1480 1 grosz stanowił 3,5 trofy, zaś w latach 1521–1530 – 1 gr 1 grosz odpowiadał 2,31 trofy⁹. Przyjmując powyższe, istnieje możliwość wskazania okresu, w którym uzyskiwane dochody pozwalały ich posiadaczowi na zaspokojenie potrzeb żywnościowych.

Ponadto analizując ustalenia Leszka Poniewozika poczynione w artykule *Uposażenie prałatur i kanonii średniowiecznych kapituł kolegiackich w diecezji krakowskiej*, można zestawzić dochody najbogatszych i najbiedniejszych członków kapituł kolegiackich diecezji małopolskiej. I tak, prepozyt Skalbimierski w XIV w. czy prepozyt sandomierski w czasach Długosza i 1529 r., jako najbogatsi członkowie kolegiat w omawianym okresie, mogli ze swoich rocznych dochodów zaspokoić swoje potrzeby żywnościowe w okresie między 63 a 114 lat, zaś beneficjent sandomierskiej kanonii piekarskiej przez 2 lata i 2,5 miesiąca (Poniewozik, 2013, s. 191–212). Roczny dochód dziekana kapituły kolegiackiej św. Floriana pozwalał na zaspokojenie potrzeb żywnościowych w okresie około 1 roku i 7 miesięcy. W przypadku kantora był to 1 rok i około 6 miesięcy, a kustosa 1 rok i około 3 miesięcy. Beneficjentom dóbr w ramach kancelarii łączyckiej roczny dochód pozwalał na zaspokojenie potrzeb żywnościowych w okresie około 4 lat i 1 miesiąca, zaś kancelarii sieradzkiej przez 2 lata i około 6 miesięcy. Cały realny roczny dochód dóbr kolegiaty św. Floriana stanowiących uposażenie Wydziału Teologicznego w omawianym okresie zaspokajał potrzeby żywnościowe przez okres 27 lat i około 9 miesięcy. Prowadzi to do konstatacji, iż uposażenie prebend świętofloriańskich nie należało do najwyższych. Pozwalało beneficjentowi na względnie spokojne funkcjonowanie bez większych trosk materialnych.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (AUJ)

Akta papierowe, 7094, 7095, 9921, 9573/17, 6986, 7016, 7609–7613, 7657–7658, 7659, 5163, 1453, 8235, 1454, 6945, 7666, 6318, 9335, 10607–10610, 9946–9947, 10614–10615

pergamin 477.

rękopis nr 177, 178, 185.

9 Szerzej na ten temat: Żabiński, 1989, s. 48, tab. 15, s. 56, tab. 21.

Biblioteka Jagielloński (BJ)

BJ rps 6035/III Regestra ecclesiae collegiatae s. Floriani Cracoviae 1515–19
proventuum decimarum variarum villarum.

Źródła drukowane

- Baron, A. i Pietras, H. (oprac.). (2004). *Do dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*. T. II. Kraków: WAM.
- Heyzmann, U. (1874). *Statuta synodalia episcoporum cracoviensium XIV et XV saeculi e codicibus manu scriptis typis mandata, additis statutis Vielunii et Calissii a. 1420 conditis*, Starodawne Prawa Polskiego Pomniki. T. IV. Kraków: Akademia Umiejętności Komisja Historyczna.
- Leszczyńska-Skrętowa, Z. (oprac.). (1968). *Księga dochodów beneficjów diecezji krakowskiej z roku 1529*. Wrocław: Zakład Narodowy im Ossolińskich.
- Łętowski, L. (ed.). (1863–1864). Długosz, J. *Liber beneficiorum diocesis Cracoviensis*. T. I–II, Kraków.
- Michalewicz, J. i Michalewiczowa, M. (wyd.) (1999). *Liber beneficiorum et benefactorum Universitatis Iagellonicae in saeculis XV–XVIII*. T. 1–2. Kraków: Archiwum UJ.
- Pauli, Ż. (ed.). (1870–1900). *Codex diplomaticus Universitatis studii generalis Cracoviensis*. T. I–V. Cracoviae: Sumptibus et typis Universitatis.
- Przeździecki, A. (ed.) (1863). *Liber beneficiorum*. T. I. W: *Joannis Długosza senioris canonici Cracoviensis Opera omnia*. T. VII. Cracoviae: Ex typographia kirchmajeriana.
- Ptaśnik, J. (ed.). (1913–1914). *Monumenta Poloniae Vaticana*. T. I–III. Kraków: Akademia Umiejętności.
- Skowron, C. (wyd.). (1965). *Akta wizytacji dekanatu krakowskiego 1599 roku przeprowadzonej z polecenia kardynała Jerzego Radziwiłła*. Cz. I. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Opracowania

- Dobrowolski, K. (1923). *Dzieje kultu św. Floriana w Krakowie do poł. XVI w. Rozprawy Historyczne Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*. Warszawa: Kasa im. Józefa Mianowskiego, 40.
- Karbowiak, A. (1900). *Dzieje wychowania i szkół w Polsce. Wieki średnie. Okres trzeci od 1364 do 1432 roku*. T. 2. Cz. 2. Petersburg: nakł. Księgarni K. Grendyszyńskiego, 138.
- Kozłowska-Budkowa, Z. (1964). *Odnowienie jagiellońskie uniwersytetu krakowskiego (1390–1414)*. W: K. Lepszy (red.), *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*. T. I. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 44–46.

- Krzyżanowski, S. (1900). Poselstwo Kazimierza Wielkiego do Awinionu i pierwsze uniwersyteckie przywileje. *Rocznik Krakowski*, 4, 81.
- Kwaśniewicz, J. (1957). Dzieje Kleparza. W: J. Dąbrowski (red.), *Studia nad rozwojem miasta*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 17.
- Matuszewski, J. (1997). Dziesięcina kościelna w Małopolsce w świetle „Liber beneficiorum” Iwana Długosza. W: Z. Rymaszewski (red.), *Symbolae historico-iuridicae Lodzienses Iulio Bardach dedicate*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 32–37, 45–48.
- Morawski, K. (1900). *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Średnie wieki i Odrodzenie ze wstępem o Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego*. T. 1. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 97–98, 414.
- Ozóg, K. (2007). Kolegiata w służbie nauki. Nadanie prebend świętofloriańskich przez Władysława Jagiełłę Uniwersytetowi Jagiellońskiemu. W: Z. Kliś (red.), *Studia z dziejów kościoła św. Floriana w Krakowie*. Kraków: Unum, 17.
- Poniewozik, L. (2013). Uposażenie prałatur i kanonii średniowiecznych kapituł kolegiackich w diecezji krakowskiej. W: T. Panfil (red.), *Scientia et Fidelitate Księga Pamiątkowa Ewy i Czesława Deptułów Profesorów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 191–212.
- Sidorowicz, Z. (1959). Z dokumentów kościoła Św. Floriana w Krakowie. *Nasza Przeszość*, 10, 413–415.
- Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu* (2003). Oprac. Z. Leszczyńska-Skrętowa, F. Sikora i n., cz. I–III. Kraków: Vistulana, 155–158.
- Stopka, K. (2005). Głos w dyskusji nad fundacją uniwersytetu w Krakowie. *Rocznik Krakowski*, 71, 31–39.
- Szczur, S. (1999). *Papież Urban V i powstanie uniwersytetu w Krakowie w 1364 r.* Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, 128–159, 195–209.
- Vetulani, A. (1970). *Początki najstarszych wszechnic środkowoeuropejskich*. Wrocław: Zakład Narodowy Imieniem Ossolińskich, 7–13.
- Wasilewicz, M. (2015). Zdolności, czy koneksje?: kariera kościelna na przykładzie wybranych członków kapituły kolegiackiej św. Floriana w Krakowie w okresie od 1401 do 1505. W: R. Kordonski, O. Struk i J. Ruciński (red.), *Rozwój społeczności międzynarodowej: przeszłość oraz nowe wyzwania*. Olsztyn–Lwów: Pais, 2015, 36–47.
- Żabiński, Z. (1981). *Systemy pieniężne na ziemiach polskich*. Wrocław: Zakład Narodowy Imieniem Ossolińskich, 10, 34–42, 48, 56.

Marek Wasilewicz – mediewista, absolwent studiów doktoranckich na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przetworzył dysertację doktorską poświęconą studiom nad budżetem kapituły kolegiackiej św. Floriana w Krakowie między XV a XVI w. Stypendysta Erasmus

w Royal Air Force Museum w Wielkiej Brytanii, Università del Salento w Lecce we Włoszech; stypendysta Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za wybitne osiągnięcia w nauce. Zainteresowania badawcze dotyczą historii Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz historii Kościoła w Polsce średniowiecznej. Pasjonat historii społecznej i gospodarczej schyłku średniowiecza i początków epoki nowożytnej.

